

AZ ANALITIKUS TÖRTÉNETFILOZÓFIA KÉRDÉSEI EGY EMPIRIKUS MEGKÖZELÍTÉSBEN

Raymond Martin:
The past within us.

*An Empirical Approach to Philosophy
of History, Princeton University
Press, Princeton, New Jersey,
1989, XIII+160 old.)*

A történelmi magyarázatok kérdését érintő, pozitivista és antipositivista elméletek polémiája, ahogy arra Martin is utal könyve bevezetésében, a 60-as évek második felétől mindinkább lecsendesedett. Ez az analitikus történetfilozófia szempontjából meghatározó folyamat nem annyira a problémák kielégítő megoldásával, mint inkább a vita során megfogalmazott megközelítések, érvelések ismeretelméleti lehetőségeinek teljes kimerítésével, illetve maguknak az ismeretelméleti alapoknak a tarthatatlanná válásával magyarázható. Ezért Dantonak az analitikus történetfilozófiáról írt klasszikus munkáját követően a 80-as évekig csupán néhány elszigetelt kísérlet bontakozott ki, de közös kutatási programokról már semmiképpen sem beszélhetünk. Ezek az elszigetelt kísérletek, amelyek a történetírói nyelv és módszer elemzésére irányultak, a történelmi „megértés” (Verstehen) módszertanának olyan alkalmazását jelentik, amelyek menetében nem kerül sor a tényleges történetírói tevékenység intencióinak, motívumainak, a nyelv és valóság, a konvenciók meghatározta szimbólumhasználat és a társadalmi viszonyok összefüggéseinek; a nyelvnek mint történeti jelenségnek a mélyreható vizsgálatára. Így Danto, Donagan, Scriven, White munkáiban számos olyan megoldatlan kérdés marad, amelyek megválaszolásához egy, a tényleges történetírói gyakorlatot még inkább figyelembevevő és hermeneutikai szempontokat is követő megközelítéssel lehet csak hozzáfogni.

Az analitikus történetbölcsélet számára tehát egyre nyilvánvalóbb lehetőségek nyílnak egy új lépés megtételére. A 80-as években meg is fogalmazódott egy olyan törekvés, amely a történelmi magyarázatok kérdésének alapvetően a „Verstehen”-módszer, a Collingwood, Dray és mások által alkalmazott racionális magyarázatok és a pragmatizmus, elsősorban James és Dewey igazságelméletét idéző ismeretelméleti koncepciók szintézisére épülő, a történetírói gyakorlathoz forduló, instrumentalista megközelítésével ennek a lépésnek a megtételére enged következtetni. Ezen új megközelítésnek lesz egyik fontos dokumentuma Martin munkája is, amelyben a szerző ezeket a törekvéseket „mérés-kelt empirikus szubjektívizmus néven” összefoglalja.

Már Martin történetfilozófiai kiindulópontja is több rokon vonást mutat a „Verstehen”-teoretikusoknak azzal a felfogásával, ami a jelenben továbbélő múlt megismerését egyúttal az önismeret forrásának is tartja.

Martinnál a múlt, a történetiség ugyanis szintén mindennapi tapasztalatként jelenik meg. Martin szerint a jelen csak a bennünk élő múlt megfelelő értelmezésével érthető meg. Csak ennek az értelmezésnek a segítségével tudjuk elhelyezni önmagunkat a múlt jelenbe torkolló stabil és lezárt világában. Fel kell fedeznünk azt, hogy mik voltunk ahhoz, hogy tudjuk, mik vagyunk. Tehát valamennyien történészek vagyunk, hiszen benső szükségletünk a múlt megismerése, amelyhez ennek a múltnak önmagunkban, saját múltunkként való értelmezése útján juthatunk el. Ezért kell a történeti megismerés, a történetírói gondolkodás és módszertan vizsgálatakor a történetírói gyakorlathoz, azokhoz a valós intenciókhoz, motívumokhoz fordulni, amelyek döntő szerepet

játszanak a történész számára adott interpretációs lehetőségek közül történő választásban, egy történészi magyarázat megfogalmazásában. Ennek a tényleges történetírói gyakorlatnak tehát a főbb mozzanatai: a különböző történelmi interpretációk közötti választások, ezen választások szubjektivitásának kérdése, annak mértéke, hogy ezeket a választásokat mennyire határozzák meg a konvenciók és a bizonyítékok, illetve hogy a rendelkezésre álló bizonyítékok értelmezési lehetőségei milyen mértékben táplálkoznak valós hagyományokból. Mindenekelőtt azonban Martin elengedhetetlennek tartja az analitikus történelemfilozófia klasszikus periódusának kritikai áttekintését, amelynek során rámutathat a történelmi magyarázatok kérdését érintő pozitivistá és antipozitivistá koncepciók jellegzetes hibáira.

A legfőbb probléma a szerző szerint, hogy mind a pozitivisták, mind bírálók, akiket a humán tudományok metodológiai autonómiájáért való kiállásuk miatt „humanistáknak” nevez, egyaránt osztottak olyan előfeltevéseket, amelyek elterelték figyelmüket a tényleges történelmi interpretációk magyarázatáról. Ezek az előfeltevések pedig eleve meddőeknek bizonyultak, mivel a pozitivistákat és a „humanistákat” is konceptuális történelemfilozófiai megközelítésre sarkallták. A priori választások születtek olyan kérdésekre is, amelyek a történelmi tanulmányok nyelvére vonatkoztak, hogy azután ezeket a választásokat alapokként alkalmazzák a történetírói gyakorlatnak szánt metodológiai javaslatok megfogalmazásakor. Az általuk nyújtott módszertani javaslatok, modellek ezért szintén a priori jellegűek voltak, amelyek ily módon nem lehettek alkalmasak az egyedi problémák megoldására. A konceptuális megközelítés hívei ugyanis nem veszik figyelembe azt a tényt, érvel Martin, hogy a történelmi tanulmányok közvetlen problematikája az interpretációk olyan szabályba foglalása, amely révén egy sajátos historiográfiai kérdés megválaszolható. Így csak egy meghatározott történetírói probléma vizsgálatával feltehetünk arra a kérdésre, hogy egy modell használható-e az adott probléma megoldása során.

A konceptualista megközelítés alapvetően pozitivistá vonás, amit azonban a „humanistáknak” is fel kellett vállalniuk, hogy álláspontjaikat egy ilyen irányú „visszarendezéssel” közvetlen konceptuális konfliktusba hozhassák a pozitivistá koncepciókkal. Ennek eredményeként a „humanisták” elfogadták érveléseikben a pozitivistáknak azt a hibás előfeltevését, miszerint egy történésznek ahhoz, hogy igazolja választását az egymással rivalizáló magyarázatok közül, ahogy az White instrumentalizmusában is felismerhető, meg kell kísérelnie átfogó törvények vagy az azokat megközelítő általánosítások meghatározását és megerősítését. A szerző ennek az előfeltevésnek a hamisságát bizonyítandó rámutat: a történészek a gyakorlatban képesek igazolni az általuk előnyben részesített magyarázatot átfogó törvények nélkül, azoknak a rendelkezésre álló bizonyítékoknak a felhasználásával, amelyeket arra szántak, hogy megmutassák: a kiválasztott magyarázat jobb, mint a vele rivalizáló többi magyarázat.

Martin megközelítésében ennek a problémának a tárgyalásakor válik nyilvánvalóvá az a pragmatista alaphang, amellyel a történetírói tevékenység intencióit, motívumait próbálja meghatározni. Martin ugyanis rávilágít arra, hogy a történészek magyarázataikat komparatív úton fogalmazzák és védik meg, azt a szempontot tartva szem előtt, miszerint a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján, a megoldandó történelmi probléma szempontjából legmegfelelőbb magyarázatot válasszák ki a lehetséges magyarázatok közül. Vagyis azt kell megmutatniuk, hogy az általuk kiválasztott magyarázat az adott probléma-situációban jobb, mint a vele rivalizáló többi magyarázat. Mindez tökéletesen egybecseng James igazságelméletének azzal az alaptételével, hogy az ismeretek igazságai attól függnek, hogy az adott cselekvés során felmerülő problémákat miként oldhatjuk meg a segítségükkel. Ez a történelmi megismerés mint meghatározott intenciókkal, motívumokkal bíró cselekvés szempontjából is fontos tétel egyúttal a hagyományos korrespondenciaelmélet ismeretelméleti kiküszöbölését is

jelent. James felfogásában tehát egy ismeret, esetünkben egy történelmi magyarázat, igazsága a megismerő tevékenység szempontjából lényeges következményekre vonatkozik. Azaz az igazság a jövő része, a történelmi magyarázatok esetében egy olyan jövőé, ahol újabb bizonyítékok és módszertani lehetőségek feltárásával bebizonyosodhat a kiválasztott magyarázat igaz volta. Éppen ezért a magyarázat önmagában elégséges voltának bizonyítása helyett általában egy történész a rivalizáló magyarázatok közül történt választását próbálja úgy igazolni, hogy egyaránt érvel a kiválasztott magyarázat *mellett* és a vele rivalizáló magyarázatok *ellen*. Martin az ilyen irányú érvelések típusainak meghatározására és rendszerezésére tesz kísérletet a Maya birodalom összeomlására vonatkozó történelmi magyarázatok vizsgálatával. Az ilyen módon meghatározott és egy adott problémakört érintő, a tényleges történetírói gyakorlatból vett érveléstípusokról mint a történetírói praxisban általánosan alkalmazott érveléstípusokról beszél. Ez az általánosítás ad lehetőséget Martinnak arra, hogy összefoglalja a pozitívista álláspontra vonatkozó kritikáját is. Eszerint a pozitivisták egyrészt azzal követnek el hibát, hogy alábecsülik a magyarázat igazolásának jelentőségét, és felértékelik az átfogó általánosítások igazolásának súlyát. Másrészt a pozitivisták jellemző módon figyelmen kívül hagyják a rivalizáló magyarázatok már említett komparatív értékelését, illetve ha ezt figyelembe is veszik, rendszerint az érveléseknek csak bizonyos típusaira összpontosítanak. Martin ezen a ponton azonban hangsúlyozza, hogy az általa vizsgált, a Maya birodalom összeomlása körül kialakult történelmi vitánál léteznek bonyolultabb viták is, mint például az angol polgári forradalom okairól folytatott vita, amelyek módszereiket tekintve összetettebbek lehetnek.

Ezek közül a módszerek közül a legfontosabbak azok a magyarázatok, amelyek nem önmagukból kiindulva, hanem mint egy tágabb értelmezés részei rivalizálnak a többi magyarázattal. Így az egyedi magyarázatok közötti rivalizálást alapvetően befolyásolja a tágabb történel-

mi értelmezések rivalizálásának eredménye és vice versa. Ezért annak a beszámolónak, amely a kiválasztott magyarázatok igazolásának mikéntjére vonatkozik meg kell magyaráznia azt az összefüggést is, amely a magyarázatrivalizálás és az értelmezés-rivalizálás között fennáll. Ugyanis épp a magyarázat és értelmezés összefüggéséből eredő komplikáció az alapvető oka annak, hogy nem tudjuk meghatározni azt az elvet, aminek révén kollektív módon eldönthető, hogy két magyarázat közül melyik a jobb. Ez a kérdés is, állítja Martin, éppúgy, mint a történelmi magyarázatokra vonatkozó más kérdések csak a történelmi érvrendszer szignifikáns példáinak részletes elemzése útján dönthető el. Ezért ebben az empirikus megközelítésben tekinti át a problémakörnek szentelt másik fejezetben, mintegy módszertani szintézist előkészítendő, a magyarázatok kauzális nyomatékostításának eljárását a tényleges történetírói gyakorlatban. Martin a vizsgálatot követően igen fontos, teóriáját megalapozó következtetésekre jut. Először, az okokat a feltételektől megkülönböztető és a partikuláris eredmények okainak revelatív jelentőségét meghatározó ítéletek, valamint azok az eljárások, amelyek útján a történészek megvédik az ítéletek bizonyos fajtáit, nem mindig szubjektívek. Másodszor, az okokat a feltételektől megkülönböztető és a partikuláris eredmények okainak revelatív jelentőségét meghatározó ítéletek radikálisan különböző elemzéseket követelnek meg. Harmadszor, az ítéletek e két fajtája közötti kapcsolat megértése alapvető feltétele annak, hogy a vizsgált történelmi tanulmányok magyarázatai közötti vita központi kérdését megfelelő módon határozzuk meg. Végül, fontos feladat mind a történészek, mind a történetfilozófusok számára annak az eljárásnak a tisztázása is, amellyel a történészek a partikuláris eredmények okainak revelatív jelentőségére rávilágítanak. Ezekből a következtetésekből is táplálkozik az a Martin által javasolt megközelítés, amelyet ő „mérésékelt empirikus szubjektivizmus”-nak nevez. Ez a „mérésékelt empirikus szubjektivizmus” a „konceptuális szubjektivizmus”-tól és az „erős

empirikus szubjektívizmus"-tól; White, Becker, Beard, illetve Carr szubjektívizmusától egyaránt eltérő megközelítése a történetírói gondolkodásnak. Martin ezért ennek a „mérsékelt empirikus szubjektívizmus”-nak a felvázolását azoknak a mozzanatoknak a kiemelésével vezeti be, amelyek mind a „konceptuális szubjektívizmus”-ból, mind az „erős empirikus szubjektívizmus”-tól eltávolították koncepcióját. Mindhárom álláspontot jellemzi az az ismeretelméleti kiindulópont, miszerint a történelmi munkák nyilvánvalóan szubjektívek. A „konceptualista” megközelítés szerint azonban a történelmi tanulmányok konceptuális okok következtében lesznek szükségszerűen szubjektívek. Az „erős empirikus szubjektívizmus” már közelebb áll, épp empirista jellege révén Martin megközelítéséhez, de mint azt az elé illesztett jelző is mutatja, egy lényeges ponton eltér Martin empirizmusától. Ez pedig a szubjektivitásnak az a szükségszerű jellege, amelyet a „konceptualisták” konceptuális okokkal, az „erős empiristák” inkább empirikus okokkal magyaráztak. Mindkét, Martinétől eltérő megközelítés konklúziója tehát, hogy a történelmi tanulmányok nemcsak hogy nem objektívek, de nem is lehetnek azok szubjektivitásuk szükségszerű jellege következtében.

Martin helyesen mutat rá az ezekkel a megközelítésekkel kapcsolatos legfőbb problémákra. A „konceptuális szubjektívizmus” kritikájában a szerző azt a tényt emeli ki, hogy ez a megközelítés meghatározásokból kiinduló, deduktív érvelésekre épül, amelyeknek így módszertanilag nincs jelentőségük. Ahhoz, hogy a „konceptuális szubjektívizmus” javaslatának metodológiai jelentősége megállapítható legyen, meg kellene mutatni azt, hogy a deduktív érvelések kiindulópontjául szolgáló meghatározások módszertani jelentőséggel bírnak. Ez pedig csak azáltal lenne megtehető, ha megmutatható lenne az, hogy ezek a definíciók megfelelő módon kapcsolódhatnak a történészek szempontjából fontos, a leírásokat és a magyarázatokat egyaránt érintő célkitűzésekhez. Egy ilyen eljárás azonban nem férne meg a „konceptuális szubjektívizmus” ismeretelméleti

keretei között. Így a „konceptuális szubjektívizmus” bár viszonylag könnyen juthat olyan megállapításra, hogy a történelmi munkák szükségszerűen szubjektívek, de ennek a kijelentésnek a fent említett okok következtében nincs metodológiai jelentősége.

Ezzel szemben az „erős empirikus szubjektívizmus” bár jelentős konklúzióhoz jut el, de nem tudja azt egyértelműen igazolni. Mert annak belátásához, hogy a történelmi tanulmányok szükségszerűen szubjektív jellege empirikusan igazolható, meg kell mutatni: *valamennyi* történésznek volt és lesz szubjektív elfogultsága, amely a történelmi munkákat szükségszerűen szubjektívvé teszi. Igazolniuk kell továbbá azt az összefüggést is, ami az elfogultságuk és aközött áll fenn, hogy a történelmi tanulmányok szempontjából nélkülözhetetlen szubjektív ítéletek valamilyen fajtáját alkotják meg. Erre azonban az „erős empirikus szubjektívizmus” képviselői nem vállalkoztak, és nem is vállalkozhattak.

A „mérsékelt empirikus szubjektívizmus”-nak tehát a fenti megközelítésekkel szemben másképp kell megfogalmaznia a történelmi tanulmányok szubjektivitására vonatkozó kérdést. Ez pedig így hangzik: a történelmi tanulmányok *szubjektívek-e*, és ha azok, szubjektívek maradnak-e, vagy kialakíthatók olyan eljárások, amelyekkel objektívebbekké tehetők? Ezen a ponton válnak ismét explicitté Dray racionális magyarázatának, a pragmatizmus igazságelméleti koncepcióinak és Martin „mérsékelt empirikus szubjektívizmusá”-nak ismeretelméleti összefüggései. Dray, aki az „átfogó törvény” pozitívista elméletével szemben fogalmazza meg magyarázat-moddelljét, a történeti magyarázatnak azt a típusát helyezi előtérbe, amely egy adott történelmi személy, vagy osztály vélekedései, motívumai és cselekedetei közötti összefüggéseket állapít meg. Ami Martin megközelítése szempontjából fontos az az, hogy Dray ezt a magyarázat-típust a történetírói tevékenység vizsgálata során is alkalmazza. Ezért juthatott Dray arra a megállapításra, hogy a történelmi munkák szelektív, kauzális ítéletei nem azért értékelő

ítéletek, mert szükségszerűen azok, hanem az értékelést meghatározó olyan alapok miatt, amelyek birtokában megfogalmazták őket. Dray érvelése során tehát azokhoz a motívumokhoz, indítékokhoz fordult, amelyeket a történészek nyilvánvalóvá tesznek szelektív, kauzális ítéleteik megvédésekor. Martin is, ahogy azt már láttuk, ezeknek az intencióknak és motívumoknak a pragmatista rekonstrukciójára tesz kísérletet, amely új tartalmat ad a racionális magyarázat ismeretelméleti koncepciója számára. Ezek a koncepciók pedig, úgy tűnik, és Martin kísérletei is ezt igazolják, alkalmasak lehetnek egy ilyen új tartalom befogadására. Azt, hogy Martin maga is felvállalja ezt a gnoszeológiai örökséget, jól mutatja az is, ahogyan a „Verstehen” mint a történetírói gyakorlatban legitim konfirmációs eljárás mellett érvel. Ennek a konfirmációs eljárásnak a lényege pedig az, hogy a történészek implicit indítékok alapján, intuitív módon határozzák meg a rivalizáló magyarázatok relatív valószínűségét. A „Verstehen”-elmélet egyik legfőbb kritikája éppen az, hogy mivel esetében egy heurisztikus érték is lehet hipotézis forrása, mint konfirmációs eljárás nem megbízható. Martin szerint azok, akik ezt a kritikát hangsúlyozzák, csupán a „Verstehen”-nek mint konfirmációs eljárásnak a korlátaira mutatnak rá. Az viszont elkerüli a figyelmüket, hogy létezhet-e ennek az eljárásnak valóságos alternatívája. Ezért ez az alapvető kritika metodológiai szempontból meddő. Nincs ugyanis metodológiai tartalma az olyan kritikának, mutat rá Martin, amely épp egy bizonyos mértékű objektivitásra törekvő eljárás korlátai mellett érvel, ha a cél az objektivitást leginkább biztosító módszer megtalálása. Így ez a kritika legfeljebb arra lehet hatással, hogy miképpen értékeliük a „Verstehen” alkalmazásakor elért eredményeket.

Martin az ilyen módon megvédett és példákkal is illusztrált ismeretelméleti kiindulóponttól végül is két lényeges konklúzió megfogalmazásáig jut el. Az első szerint az, hogy a történészek bizonyos esetekben élnek olyan érvelésekkel, amelyek függenek a történelmi ítéletektől, nem

jelenti azt, hogy minden esetben ilyen érveléseket alkalmaznának. Ha azonban mégis élnek ilyen történelmi ítéletekkel, azok individuális jellege nem jelenthet akadályt a történelmi munkák komparatív vizsgálatakor. A történészek ugyanis rendszerint megállapodásra jutnak az adott tárgykörre vonatkozó történelmi ítéleteket illetően. És a történetírói gyakorlat azt mutatja, hogy ezek a megállapodások általánosak és tartósak. A második konklúziót a történelmi tanulmányok szubjektivitása kapcsán állapítja meg: a történelem és a természettudományok, illetve általában a tudományok metodológiája közötti különbség alapvető forrása az, hogy a történészek több meg nem védhető ítéleten alapuló érvelést alkalmaznak. Ez a különbség pedig aligha szűnhet meg rövid időn belül. A történészek ugyanis az ilyen ítéleteket hézagpótlóként alkalmazták és alkalmazzák, hogy munkájuk során megfelelően konfirmált általánosításokhoz, illetve elméletekhez folyamodhassanak. Ez a történelmi ítéletek tipikusan történeti használata. Ilyen történelmi ítéletekkel azonban nem csupán a történészek élnek. Valamennyien történészek vagyunk. A múlt mindennapi tapasztalatunk, ezért valamennyien alkalmazunk olyan érveléseket, amelyek történelmi ítéleteken nyugszanak. Ezeket az érveléseket, akár a történetírók, gyakorlati célokat követve egy, az adott szituációban megfelelő döntéshozatal érdekében használjuk fel a gazdasági életben, politikában, igazságszolgáltatásban, és a magánélet bármely területén, mert feltelevük róluk, hogy megbízható módon vezetnek el bennünket az igazsághoz. Így válnak Martin pragmatikus felfogásában az ilyen típusú érvelések egy Dewey-féle probléma-szituáció szerves elemévé. Ennek következtében ezeknek az érveléseknek az igazságértékét az a szerep fogja meghatározni, amelyet egy, az adott helyzetben megfelelő döntés meghozatalában játszanak, függetlenül attól, hogy ezek az érvelések bizonyítékok révén teljes mértékig igazoltak vagy sem. Ennek alapján vonhatja le Martin azt a konklúziót is, hogy a történészek rutinosan alkalmazzák ezeket az ítéleteket egy olyan kontextus-

ban, ahol a természettudósok rendszerint általánosításokhoz vagy elméletekhez fordulnak. A lényege ennek a különbségnek, mutat rá Martin, nem az, hogy a történészeknek általában kevesebb bizonyíték áll rendelkezésre magyarázatuk alátámasztására. A bizonyítékok hiánya ugyanis önmagában nem lehet akadály a objektivitásnak, mivel egy történésznek a koncepciója melletti érveléskor nem kell többet megmagyaráznia, minthogy neki joga van a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján ilyen koncepciót megfogalmazni. A történésznek tehát az általa előnyben részesített érvelés érdekében nem kell többet megmagyaráznia, minthogy az általa kiválasztott értelmezés a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján jobban igazolt, mint a vele rivalizáló értelmezések. A lényeg tehát az, hogy egy ilyen magyarázat érdekében kell a történésznek obban támaszkodnia az általa nem igazolható ítéletekre, mint a természettudósoknak. Vagyis azért, hogy igazolhassák a diszciplinájukat jellemző magyarázatok főbb típusait. Ebből pedig az következik, hogy a történelmi tanulmányok „hajthatatlanabbul” szubjektívebbek, mint a természettudományok, azaz ténylegesen szubjektívebbek azokat a módszereket illetően, amelyek viszont egyhamar aligha változtathatók meg. Ezeknek a következtetéseknek a nyomán is tökéletesen világossá válik az a célkitűzés, amely Martint munkája megírása során vezérelte. Ennek lényege, hogy felváltva azokat az okokat, amelyek a történetírói gondolkodás és módszer elemzését felvállaló analitikus történelemfilozófia vizsgálódásait a történelmi magyarázatok problematikája körül kialakult vita során egy ismeretelméleti zsákutca sodorta, felvázoljon egy ebből a zsákutcaból kivezető lehetséges utat. Martin ennek az összetett problémakörnek a megoldásához, következetesen kikerülve egy esetleges konceptuális megoldás lehetőségét, klasszikus ismeretelméleti koncepciók szintézisével teremti meg a megfelelő alapokat. Ez egyrészt, bár maga Martin nem hivatkozik rá-

juk, a pragmatizmus klasszikusai, elsősorban James és Dewey, ismeretelméleti téziseinek, másrészt a racionális magyarázat elmélete köré csoportosuló, Collingwood és Dray nevével fémjelzett analitikus történelemfilozófiai vonulat koncepcióinak az adoptálását jelenti. Azaz Martin „mérés-kelt empirikus szubjektivizmus”-a a történetírói gondolkodás olyan rekonstrukciós kísérlete, amely a történetírói tevékenység racionális magyarázatára épül. Ez a racionális magyarázat a tényleges történetírói gyakorlat példáinak olyan elemzését jelenti, amely a történelmi magyarázatok létrejöttét meghatározó történetírói motívumok és intenciók feltárására irányul. Martin ezeknek az intencióknak, motívumoknak instrumentalista alapú ismeretelméleti meghatározására tesz tehát könyvében kísérletet.

Természetesen Martin vállalkozása csak egy azok közül a lehetőségek közül, amelyek az analitikus történelemfilozófia elemzései számára új utakat jelenthetnek. Hiszen magának a nyelvnek a kérdése is számos olyan új területet nyithat meg a hermeneutikai szempontokat is figyelembe vevő kutatások előtt, amely a történelmi megismerés problematikáján keresztül általánosabb, bonyolultabb ismeretelméleti összefüggések feltárásának is az alapjául szolgálhat.

Ennek ellenére Martin munkájának jelentősége vitathatatlan. Nem csupán azért, mert az első között tesz kísérletet egy új ismeretelméleti megközelítés megfogalmazására, hanem azért is, mert ez a megközelítés klasszikus ismeretelméleti koncepciók olyan szintézisére épül, amely a tényleges történetírói gyakorlat felé fordította a szerző figyelmét. A felé a történetírói gyakorlat felé, amelynél figyelembevétele nélkül, és ez Martin munkájának legfőbb üzenete, egyetlen, a történetírói gondolkodás rekonstrukciójára tett kísérlet sem lehet eredményes.

Szécsi Gábor